

مفتاح الاعلام

در اسامی و شرح حال ۵۰۷۰ نفر از پیشوایان

و مشاهیر و اخبار دانشمندان]

از قرن اول اسلام تا قرن چهاردهم هجری

مجموعه سه جلدی

جلد سوم

در سه قسمت

نیم اول)

۴۱۵ نفر از بزرگان سواد و به لقب

۸۴۳ نفر مشهور به تخلص ادبی و سب خانوادگی

۴۲ نفر زنان مشهور

چاپ عکسی از روی نسخه خطی

تألیف استاد ابوالقاسم سحاب تفرشی از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۵ شمسی

به کوشش غلامرضا سحاب



بنیاد فرهنگ سحاب



بنیاد فرهنگ سحاب

سرشناسه	: سحاب، ابوالقاسم، ۱۲۶۶ - ۱۳۳۵
عنوان و نام پدیدآور	: مفتاح الاعلام: در اسامی و شرح حال ۵۰۷۰ نفر از پیشوایان و مشاهیر و اخبار دانشمندان از قرن اول اسلام تا قرن چهاردهم هجری؛ تألیف ابوالقاسم سحاب تفرشی؛ به کوشش غلامرضا سحاب
مشخصات نشر	: تهران: دنیای جغرافیای سحاب: بنیاد فرهنگی سحاب، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	: ج ۳
شابک	: ۹۰۰۰۰۰۰۰ ریال (دوره) ۱-۱۷-۷۶۶۰-۶۰۰-۹۷۸ ج ۱: ۸-۱۸-۷۶۶۰-۶۰۰-۹۷۸ ج ۲: ۵-۱۹-۷۶۶۰-۶۰۰-۹۷۸ ج ۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: در اسامی و شرح حال ۵۰۷۰ نفر از پیشوایان و مشاهیر و اخبار دانشمندان از قرن اول اسلام تا قرن چهاردهم هجری
موضوع	: دانشمندان اسلامی -- سرگذشتنامه
موضوع	: Muslim scientists -- Biography
موضوع	: دانشمندان -- سرگذشتنامه
موضوع	: Scientists -- Biography
شناسه افزوده	: سحاب، غلامرضا، ۱۳۲۷ -
رده بندی کنگره	: BP۵۴
رده بندی دیویی	: ۲۹۷.۹۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰۴۵۱۰۵

مفتاح الاعلام

در اسامی و شرح حال ۵۰۷۰ نفر از پیشوایان و مشاهیر و اخبار دانشمندان

از قرن اول اسلام تا قرن چهاردهم هجری

مجموعه سه جلدی

جلد سوم در سه قسمت (کتاب چهارم، کتاب پنجم، کتاب ششم)

تألیف استاد ابوالقاسم سحاب تفرشی در سال ۱۳۱۲

به کوشش غلامرضا سحاب

امور هنری مهین قاضی نیا

صفحه آرا سعید ناظری

اسکن متون خطی سید مهدی آقا محمد باقر

فهرست نامه، تنظیم و توضیحات سید مهدی آقا محمد باقر و سیده گلنهار آقا محمد باقر

با همکاری زهرا حاتمی

شمارگان ۱۰۰ دوره سه جلدی

نویت چاپ چاپ اول - دی ماه ۱۳۹۸

چاپ دیجیتال

صحافی صحافی فروزنده (محسن احتیابی)

شابک ۵-۱۹-۷۶۶۰-۶۰۰-۹۷۸

قیمت دوره سه جلدی ۹۰۰ هزار تومان



بنیاد فرهنگی سحاب



دنیای جغرافیای سحاب

تمامی حقوق چاپ و نشر برای دانش و بنیاد فرهنگی سحاب محفوظ است

دفتر نشر: محدوده، بلوار کمربندی، بنیاد فرهنگی سحاب، تلفن: ۰۸۶-۳۶۲۳۶۰۴۰

دفتر خانه بنیاد فرهنگی سحاب: تهران، خیابان شریعتی بین مرداماد و ظفر، خیابان زرین، پلاک ۲، زنگ ۵

تلفن: ۰۲۱-۲۲۸۸۶۹۹۸، ۰۲۱-۳۸۰۲۴۵۱ و ۰۹۱۲-۱۸۶۴۶۳۳، تهران صندوق پستی: ۱۹۳۹۵-۴۵۵۷

ایمیل: bonyad.farhangi.sahab1376@

کانال تلگرام: @bonyadfarhangisahab

www.sahabculturalfoundation.com

تلخیص و بازنویسی مقدمه استاد ابوالقاسم سحاب

مپاس و ستایش حضرت داور یگانه را سزاوار است که ذات پاکش موسوم به هزار و یک اسم از اسمای جلال و اوصاف کمال است و به هر نامی که وی را خوانند اجابت فرماید. «رود بسیار بر روان تابناک نبی اسلام و برگزیده ی یزدان، رسول خاتم و یاران او.

بنده ی نگارنده «ابوالقاسم سحاب» پس از اینکه هم خود را مصروف جمع آوری و تدوین کتب اعلامی نمود که شامل نام و گزارش شمه ای از آثار عده ای از پیشوایان، دانشوران، ادب، فلاسفه و... ی اسلامی است، نام «مفتاح الاعلام» را برای این مجموعه برگزیدم و هر کتاب را در مجلدی جداگانه به ترتیب حروف الفبا منظم کردم تا مراجعه به آن تا حد امکان آسان باشد.

در ضمن به پاس خدمتی که شرق شناسان به تحقیق ترجمه ی آثار این بزرگان به عالم اسلام کرده اند، در ذیل صفحات کتاب، شرح ترجمه ی ایشان را طبق مدارک و مأخذ موجود به صورت یاورقی گذاشته ام. مجموعه امتیاز و برتری خود را در توجهی همه جانبه، با احیای نام بزرگان اسلامی شرق، خدمتگزاران غربی و اروپایی و نیز بعضی از ادبا و شعراء مشهور عرب قبل از ظهور اسلام کسب نماید.

تقسیمات این مجموعه از این قرار است (۱):

کتاب اول	در اسامی و شرح حال بزرگان مشهور به کنیه ی (ابو)
کتاب دوم	در اسامی و شرح حال بزرگان مشهور به کنیه ی (ابن)
کتاب سوم	در اسامی و شرح حال بزرگان مشهور به اسم
کتاب چهارم	در اسامی و شرح حال بزرگان مشهور به لقب
کتاب پنجم	در اسامی و شرح حال بزرگان مشهور به تخلص ادبی و نسب خانوادگی
کتاب ششم	در اسامی و شرح حال زنان مشهور
کتاب هفتم	فرهنگ نوین، شرح حال شرق شناسان، مکتشفین و سیاحان شرقی (۲)

علاوه بر این، نگارنده سعی کرده تا حد ممکن اسامی هر یک از اشخاصی را که ضمن ترجمه یا تحت شرح احوال دیگران آمده است، با ذکر صفحات مربوط، در فهرست بندی منظور نماید. همچنین برای ادای دین به این بزرگان به شکلی شایسته، نام آثار ایشان علاوه بر ذکر در فهرست هر کتاب، به طور جداگانه نیز در مجلدی مخصوص تدوین شده است.

۱- لازم به ذکر است که ۹ جلد کتاب دست نویس استاد در مجموعه جاب عکسی حاضر در ۳ جلد عرضه شده است. جلد اول شامل کتاب های اول و دوم، جلد دوم شامل دو قسمت کتاب سوم، و جلد سوم شامل کتاب های چهارم، پنجم و ششم می باشد.
۲- فرهنگ خاورشناسان در زمان حیات استاد ابوالقاسم سحاب در سال ۱۳۱۷ شمسی به چاپ رسیده و بعد از آن با اختلافات به چاپ دوم در سال ۱۳۵۶ و سپس در سال های بعد به نام نشریات کتاب سحاب به چاپ های مکرر رسیده است.

در رعایت امانت، ذکر کتاب های مهم تاریخی، تذکره ها، و شرح حال بزرگان که ذیل اسامی مؤلفین و مصنفان آمده، همه مستند و با ذکر منبع بوده، تا علاوه بر اعتبار و اطمینان، در مواردی هم که شرح احوال و نام به اختصار آمده است، خواننده بتواند برای آگاهی بیشتر به منبع اصلی مراجعه کند.

این مجلد، به اسامی و شرح احوال اشخاصی اختصاص دارد که شهرتشان بر اساس کنیه یا لقب بوده و برابر آن، اسم ایشان هم به ترتیب حروف الفبا از «الف» تا «ی» به طور جداگانه در آن آمده است. بالله التوفیق

ابوالقاسم بن محمد زمان تفرشی

مقدمه

زمانی که هفده یا هجده سال بیشتر نداشتم، حدود پنجاه و چهار سال پیش، مادر بزرگم، «بانو» حومه سحاب» ارزشمندترین گنجینه زندگی را به من سپردند: صندوقی پر از یادها حاوی نسخ خطی و آثار استاد ابوالقاسم سحاب (پدر بزرگم) و نیز مهر انگشتی معجز و تزیینات و عینک و قلم فلزی یادگار ایشان. همراه با این امانت، با مسئولان خطیر نیز به عهده من گذاشته شد. مادر بزرگ از من قول گرفت که در زمان تناسل این آثار را به جاپ برسانم. هنگامی که بنا به خواست و اندیشه پدر و مادر ادعای سحاب «بنیاد فرهنگی سحاب» در باغی که منزل مسکونی پدر بزرگ در تهران بود، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد و پدر مسئولیت مدیریت بنیاد را به عهده من گذاشتند، دانستم که زمان وفای به عهد است.

انتشار کتاب «تاریخ خجسته» که خود زندگی نامه استاد ابوالقاسم سحاب تفرشی از زمان کودکی و تاریخ روز شمار سال های ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۵ شمسی به قلم ایشان است در سرلوحه کار قرار گرفت که در سال ۱۳۹۴ انتشار یافت. بعد از آن کتاب پسر طبیعت ترجمه استاد از کتاب ابن طفیل اندلسی با طراحی و نقاشی جدید به چاپ رسید. و هم اکنون یکی دیگر از آثار ایشان، «شرح حال و اشعار آقا مؤمن تفرشی» در دست چاپ است و کتاب «مدرسه عالی سیهالار» و «رساله انساب سادات تفرش» و «نخبة التواریخ» در نوبت چاپ قرار دارند.

نسیاید به جرات بتوانم بگویم که در میان این گنجینه تماماً گرانقدر، مجموعه شش جلدی فرهنگ اعلام [مفتاح الاعلام] که با دست و به خط خوش نستعلیق نوشته اند، مروری است بی نظیر، نمایشگر روحیه پژوهش گرانه، علایق فرهنگی و اراده آهنین ایشان.

اگر بزرگی همت می کرد که امروز با امکانات آن زمان، صد سال پیش، چنین مجموعه ای حیرت انگیز از نظر ارزش های تاریخی، فرهنگی و اطلاع رسانی و کاری چنین شگرف از جنبه زمان بری و صرف انرژی را به سرانجام برساند، نام وی، ابوالقاسم، را در صدر می نشاند. نه از جهت ترتیب حروف الفبا، بلکه به یک دلیل ساده ی بزرگ: جوهره کار عاشقانه.

آنچه در تمام این سال ها، مرا نه به عنوان نوه ای قدردان بلکه شاگردی شایسته با عشق به جاپ و انتشار آثار ایشان کشته است، بیش از ارزشمندی نوشته ها، به نمایش گذاشتن الگویی است زنده و گویا برای جوانان این سرزمین؛ الگویی کار عاشقانه و صادقانه و هدفمند.

زندگی سخت کوشانه پدر بزرگان و پدران بزرگ ما بخصوص آنانکه در تاریکی ها و سنگلاخ ها قلم را شمع راه کردند تا ما امروز چراغ بتابانیم. یادآور این نکته است که زندگی نه تنها خورد و خواب نیست، بلکه تنها دستاوردهای مالی هم نیست. که زندگی لایه ای عمیق تر و شیرین تر دارد که تنها بر انسان هایی نمایان می شود که نه به آسودگی که با جنگ و دندان سطح را می تراشند و می خراشند و عمق را می کاوند و می یابند. یکی از ویژگی این بزرگان خستگی ناپذیر است. پدر بزرگ خستگی ناپذیر بود.

استاد ابوالقاسم سحاب در هفتاد سال عمر خود، هفتاد جلد کتاب نوشت. این یعنی از زمانی که در مکتب قلم به دست گرفت، آن را زمین نگذاشت. و این رها نکردن دنیای دانش و معرفت در دوران غم نان هم بود، در عین جنگ و ویرانی هم بود، همراه بیکاری و بی خانمانی هم بود و در زمان پیری و ناتوانی هم.

به دنبال کدام الگوی دیگر کارساز برای آبادی خانه، گرد جهان می گردیم؟

مجموعه سه جلدی کتاب «مفتاح الاعلام» که پیش روی شماست، فشرده شش جلد نسخه ی خطی است در ذکر نام و شرح حال بزرگان علمی و دینی از قرن اول تا چهارده هجری که استاد طی سال ها پژوهش و مطالعه و دود چراغ خوردن به معنای واقعی آن، در سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۴ شمسی آنرا به سرانجام رساندند. این مجموعه یکی از اولین دائرة المعارف های مشاهیر ایرانی - اسلامی است که با خط خوش مؤلف و به ترتیب الفبایی به نگارش در آمده است. می توان تصور کرد که با توجه به دست نویس بودن آن، تنظیم الفبایی آن تا چه اندازه نیازمند دقت و برنامه ریزی بوده است. در مواردی که بعد از اتمام نگارش صفحه ای با بستن ستونی،

ایشان به منبعی جدید یا مدخلی تازه بر می خوردند، چاره ای نداشتند جز اینکه آن را در کنار صفحه مخصوص به خودش حاشیه نویسی کنند. (همچنان که حاشیه نویسی ایشان را در کتاب ها مشاهده خواهید کرد.) شاید این گونه کار و تلاش برای جوانان امروز که همیشه کامپیوتری در جیب بغل دارند غیر قابل تصور باشد. توجه به امکانات زمان اهمیت انتشار این مجموعه را دو چندان می کند.

ویژگی مهم دیگر ذکر مسوالاتی منابع و مآخذ در ابتدای مجموعه است که نشانگر احترام ایشان در صد سال پیش به حقوق مؤلف و حق نشر و اعتقادشان به رعایت اخلاق علمی است. این مطلب، بخصوص در زمانه ی ما، شدیداً قابل تأمل است.

وقتی این گنجینه به دست من سپرده شد، ابتدا مقصم به خوانش خط شکسته، بازنویسی به رسم الخط امروزی و چاپ آن به صورت حروفچینی بودم. خواندن دستخط نیازمند تخصصی با حوصله بود. در فرآیند کار با مشکلاتی در تشخیص و بازنو... بعضی کلمات روبرو شدیم و نتیجه

چندان رضایت بخش نبود.

بعد از مدتی با مشورت دوستان صاحب نظر به این نتیجه رسیدیم که فشرده ی کار را در سه جلد، به دستخط خود استاد به صورت چاپ عکسی به خواننده خاص اینگونه آثار عرضه کنیم. این کار دو حسن داشت. یکی بی واسطه سپردن اثر به دست خواننده علاقمند که به احتمال قوی خود باید متخصص خوانش کتابی با این ویژگی باشد. دوم آنکه اثر همچون هر پدیده دیگر، در امروز روز تفسیر ها و کاربرد های مکرر، بعدی تازه پیدا می کند: بعدی هتری. همچنان که هر برگ این کتاب فارغ از محتوا، تابلوی خوشنویسی است، شایسته ی نمایشگاهی از نمود زیبایی در خط و ثبوت صبوری در کار.

در انتها ناگفته نماند که تمامی سعی من و همکارانم بر این بوده که این مجموعه را آنچنان که شایسته ی استاد ابوالقاسم سحاب است، با بهره گیری از دو ویژگی کاری ایشان؛ صبوری و زیبایی عرضه کنیم تا آنچنان که هدف ماست، جوانان این سرزمین را یادآوری باشد برای تفسیر کار عاشقانه.

غلامرضا سحاب تهران - دیماه ۱۳۹۸